

CHƯƠNG III : HÀM SỐ VÀ ĐỒ THỊ

HÀM SỐ & ĐỒ THỊ

❖ **MỞ ĐẦU**

- ❑ Trước thời của nhà bác học **Galilei** (1564 -1642) người ta tin rằng vật nặng thì rơi nhanh hơn vật nhẹ. Ông đã bác bỏ điều này bằng thí nghiệm nổi tiếng ở tháp nghiêng Pisa .

Vậy làm thế nào mô tả được mối liên hệ giữa thời gian **t** và quãng đường đi được **S** của vật rơi tự do? Làm thế nào để có được **hình ảnh hình học** minh họa mối liên hệ giữa hai đại lượng đó.

I. HÀM SỐ

1. Định nghĩa .

HOẠT ĐỘNG

1

Trong bài toán ở phần mở đầu, ta đã biết công thức tính quãng đường đi được S (m) của vật rơi tự do theo thời gian t (s) là : $S = \frac{1}{2}gt^2$,trong đó g là gia tốc rơi tự do, $g \approx 9,8m/s^2$

a. Với mỗi giá trị $t = 1, t = 2$, tính giá trị tương ứng của S

b. Với mỗi giá trị của t có bao nhiêu giá trị tương ứng của S

LỜI GIẢI :

a) Ta có : $S = \frac{1}{2}gt^2 = \frac{1}{2}.9,8t^2 = 4,9t^2 \quad (1)$

Với $t = 1$, thay vào (1) , ta được : $S = 4,9.1^2 = 4,9(m)$

Với $t = 2$, thay vào (1) , ta được : $S = 4,9.2^2 = 19,6(m)$

b) Với mỗi giá trị của t , có một giá trị tương ứng của S .

1. Định nghĩa .

HOẠT ĐỘNG

2

Để xây dựng phương án kinh doanh cho một loại sản phẩm, doanh nghiệp tính toán lợi nhuận y (đồng) theo công thức sau: $y = -200x^2 + 92000x - 8400000$, trong đó x là số sản phẩm loại đó được bán ra.

- a) Với mỗi giá trị $x = 100$, $x = 200$, tính giá trị tương ứng của y
- b) Với mỗi giá trị của x có bao nhiêu giá trị tương ứng của y ?

LỜI GIẢI:

a) Ta có : $y = -200x^2 + 92000x - 8400000$ (1)

Thay $x = 100$ vào (1) ta được : $y = -200.100^2 + 92000.100 - 8400000 = -1200000$

Thay $x = 200$ vào (1) ta được : $y = -200.200^2 + 92000.200 - 8400000 = 2000000$

b) Với mỗi giá trị của x , có một giá trị tương ứng của y .

I. HÀM SỐ

1. Định nghĩa .

□ Cho tập hợp khác rỗng $D \subset \mathbb{R}$ / Nếu với mỗi giá trị $x \in D$ có một và chỉ một giá trị tương ứng của y thuộc tập hợp số thực $\mathbb{R}$ thì ta có một **hàm số** .

- Ta gọi x là **biến số** và y là **hàm số** của x
Tập hợp D gọi là **tập xác định** của hàm số.
Kí hiệu hàm số : $y = f(x), x \in D$

I. HÀM SỐ

1. Định nghĩa .

a) Diện tích S của hình tròn bán kính r được tính theo công thức $S = \pi r^2$. Hỏi S có phải là hàm số của r hay không?

b) Cho công thức $y^2 = x$.

Hỏi y có phải là hàm số của x hay không? Giải thích.

LỜI GIẢI:

a. S là hàm số của r vì mỗi giá trị của r chỉ cho đúng một giá trị của S .

b. y không phải là hàm số của x vì khi $x = 1$ thì ta tìm được hai giá trị tương ứng của y là **1** và **-1**

I. HÀM SỐ

1. Định nghĩa .

Trong y học một người cân nặng 60kg chạy với tốc độ 6,5 km /h thì lượng ca-lo tiêu thụ được tính theo công thức: $c = 4,7t$, trong đó thời gian t được tính theo phút. Hỏi c có phải là hàm số của t không? Vì sao?

LỜI GIẢI :

Ta có : $c = 4,7t$

c là hàm số của t vì mỗi giá trị của t chỉ cho đúng một giá trị của c .

I. HÀM SỐ

2. Cách cho hàm số .

a. Hàm số cho bằng một công thức

HOẠT ĐỘNG

3

Cho hai hàm số $y = 2x + 1$ (1) và $y = \sqrt{x - 2}$ (2)

- a) Nêu biểu thức xác định mỗi hàm số trên
- b) Tìm x sao cho mỗi biểu thức trên có nghĩa.

LỜI GIẢI:

a) Biểu thức xác định hàm số (1) là $2x + 1$

Biểu thức xác định hàm số (2) là $\sqrt{x - 2}$

b) Biểu thức $2x + 1$ có nghĩa với mọi $x \in R$

Biểu thức $\sqrt{x - 2}$ có nghĩa khi $x - 2 > 0 \Leftrightarrow x \geq 2$

I. HÀM SỐ

2. Cách cho hàm số .

a. Hàm số cho bằng một công thức

□ Tập xác định của hàm số $y = f(x)$ là tập hợp tất cả các số thực x sao cho biểu thức $f(x)$ có nghĩa.

2. Cách cho hàm số .

a. Hàm số cho bằng một công thức

Tìm tập xác định của mỗi hàm số sau :

$$a) \ y = \frac{1}{x}$$

$$b) \ y = \sqrt{x-1}$$

LỜI GIẢI :

a. Biểu thức $1/x$ có nghĩa khi $x \neq 0$.

Vậy tập xác định của hàm số đã cho là : $D = \{x \in \mathbb{R} \mid x \neq 0\}$

Hoặc : $D = \mathbb{R} \setminus \{0\}$

b. Biểu thức $\sqrt{x-1}$ có nghĩa khi $x-1 \geq 0$.

Vậy tập xác định của hàm số đã cho là : $D = \{x \in \mathbb{R} \mid x \geq 1\}$

Hoặc : $D = [1; +\infty)$

2. Cách cho hàm số .

a. Hàm số cho bằng một công thức

Tìm tập xác định của hàm số $y = \frac{\sqrt{x+2}}{x-3}$

LỜI GIẢI:

Hàm số đã cho xác định khi biểu thức $\frac{\sqrt{x+2}}{x-3}$ có nghĩa

$$\hat{U} \begin{cases} x+2 \geq 0 \\ x-3 \neq 0 \end{cases} \quad \hat{U} \begin{cases} x^3 - 2 \\ x^1 - 3 \end{cases}$$

Vậy hàm số có tập xác định là :

$$D = \{x \in \mathbb{R} \mid x^3 - 2, x^1 - 3\} = [-2; +\infty) \setminus 3$$

2. Cách cho hàm số .

b. Hàm số cho bằng nhiều công thức

Cho hàm số
$$f(x) = \begin{cases} -1 & \text{nếu } x < 0 \\ 0 & \text{nếu } x = 0 \\ 1 & \text{nếu } x > 0 \end{cases}$$

a. Tìm tập xác định của hàm số trên

b. Tính giá trị của hàm số khi $x = -2$; $x = 0$; $x = 2021$

LỜI GIẢI:

a. $f(x)$ có nghĩa khi $x < 0$, $x = 0$, $x > 0$ nên tập xác định là $D = R$

b. Ta có : $f(-2) = -1$; $f(0) = 0$; $f(2021) = 1$

❖ **Chú ý:** Cho hàm số $y = f(x)$ với tập xác định là D . Khi biến số x thay đổi trong tập D thì tập hợp các giá trị y tương ứng được gọi là **tập giá trị** của hàm số đã cho.

2. Cách cho hàm số .

b. Hàm số cho bằng nhiều công thức

Cho hàm số : $y = \begin{cases} -x & \text{nếu } x < 0 \\ x & \text{nếu } x > 0 \end{cases}$

a. Tìm tập xác định của hàm số

b. Tính giá trị của hàm số khi $x = -1$; $x = 2022$

LỜI GIẢI:

a. Hàm số có nghĩa khi $x < 0, x > 0$ nên tập xác định là $D = \mathbf{R \setminus \{0\}}$

b) Với $x = -1 < 0$, thay vào hàm số $y = -x$ ta được: $y = \mathbf{1}$

Với $x = 2022 > 0$, thay vào hàm số $y = x$ ta được: $y = \mathbf{2022}$

c. Hàm số không cho bằng công thức

VÍ DỤ

4

Biểu đồ ở Hình 1 cho biết nhiệt độ trung bình ở Đà Lạt theo từng tháng trong năm.

- Xác định tập hợp các tháng được nêu trong biểu đồ
- Tương ứng tháng với nhiệt độ trung bình của tháng đó có phải là hàm số không? Giải thích.

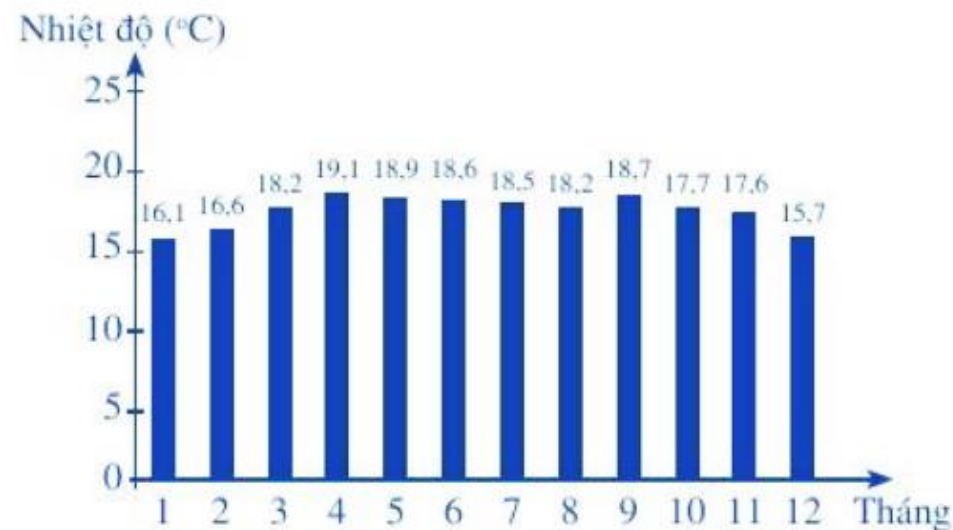
LỜI GIẢI:

a. Tập hợp các tháng là :

$$D = \{1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12\}$$

b. Mỗi tháng chỉ tương ứng với đúng một giá trị nhiệt độ trung bình nên tương ứng đó xác định một hàm số . Hàm số có thể được cho bằng bảng sau:

Tháng	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Nhiệt độ (°C)	16,1	16,6	18,2	19,1	18,9	18,6	18,5	18,2	18,7	17,7	17,6	15,7

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

HOẠT ĐỘNG

4

Xét hàm số $y = f(x) = x^2$

a. Tính các giá trị $y_1 = f(x_1)$, $y_2 = f(x_2)$ tương ứng với giá trị

$$x_1 = -1, x_2 = 1$$

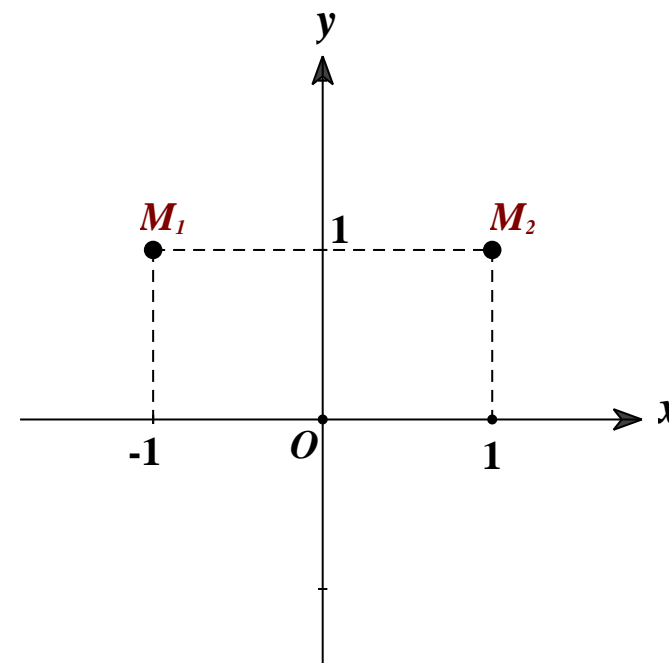
b. Biểu diễn trong mặt phẳng tọa độ Oxy các điểm $M_1(x_1; y_1)$ và $M_2(x_2; y_2)$

LỜI GIẢI:

a) Ta có : $y_1 = f(x_1) = f(-1) = (-1)^2 = 1$

$$y_2 = f(x_2) = f(1) = 1^2 = 1$$

a) Ta có các điểm $M_1(-1; 1)$, $M_2(1; 1)$
Biểu diễn các điểm lên mặt phẳng
tọa Oxy như hình bên

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

□ Đồ thị của hàm số $y = f(x)$ xác định trên tập hợp D là tập hợp tất cả các điểm $M(x; f(x))$ trong mặt phẳng tọa độ Oxy với mọi x thuộc D.

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

VÍ DỤ
5

Cho hàm số $y = 2x + 4$

a. Vẽ đồ thị hàm số trên.

B. Trong mặt phẳng tọa độ Oxy, cho bốn điểm A(-1;2), B(1;6), C(2020;2021), D(2030;4064). Điểm nào thuộc đồ thị hàm số trên? Điểm nào không thuộc đồ thị ?

LỜI GIẢI:

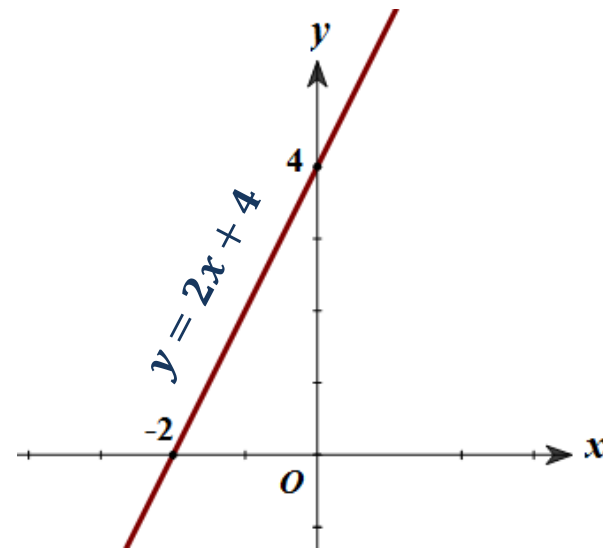
a. Khi $x = 0$ thì $y = 4$; khi $y = 0$ thì $x = -2$

Vậy đồ thị hàm số $y = 2x + 4$ là đường thẳng cắt trục Oy tại điểm (0;4), cắt trục Ox tại điểm (-2;0)

b. Ta có : $x = -1 \Rightarrow y = 2$; $x = 1 \Rightarrow y = 6$

$x = 2020 \Rightarrow y = 4044$; $x = 2030 \Rightarrow y = 4064$

Vậy các điểm **A**(-1;2), **B**(1;6), **D**(2030;4064) thuộc đồ thị hàm số và điểm **C**(2020;2021) không thuộc đồ thị hàm số

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

Cho hàm số $y = \frac{1}{x}$ và ba điểm M(-1;-1), N(0;2); P(2;1)
Điểm nào thuộc đồ thị hàm số trên? Điểm nào không thuộc đồ thị hàm số ?

LỜI GIẢI:

- ❖ Hàm số $y = \frac{1}{x}$ có nghĩa khi $x \neq 0$
  - + Xét điểm **M**(-1;-1) : Thay $x = -1$ vào hàm số ta được $y = -1$
Vậy điểm M(-1;-1) thuộc đồ thị hàm số
  - + Xét điểm **N**(0;2) : Khi $x = 0$ thì hàm số không có nghĩa nên điểm N không thuộc đồ thị hàm số.
  - + Xét điểm **P**(2;1) : Thay $x = 2$ ta được $y = \frac{1}{2} \neq 1$ nên điểm P không thuộc đồ thị hàm số

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

Nhận
xét

- Điểm $M(a; b)$ trong mặt phẳng tọa độ **thuộc** đồ thị hàm số $y = f(x), x \in D$ khi và chỉ khi $\begin{matrix} a \in D \\ b = f(a) \end{matrix}$
- Để chứng tỏ điểm $M(a; b)$ trong mặt phẳng tọa độ không thuộc đồ thị hàm số $y = f(x), x \in D$, ta có thể kiểm tra một trong hai khả năng sau:
  - Khả năng 1** : Chứng tỏ rằng $a \notin D$
  - Khả năng 2** : Khi $a \in D$ thì chứng tỏ rằng $b \neq f(a)$

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

Cho đồ thị hàm số $y = f(x)$ như Hình 3

a. Trong các điểm có tọa độ $(-2;2)$, $(0;0)$, $(0;1)$; $(2;2)$, $(1;1)$ điểm nào thuộc đồ thị hàm số , điểm nào không thuộc đồ thị?
B. Quan sát đồ thị, tìm $f(3)$ và những điểm thuộc đồ thị có tung độ bằng $\frac{9}{2}$

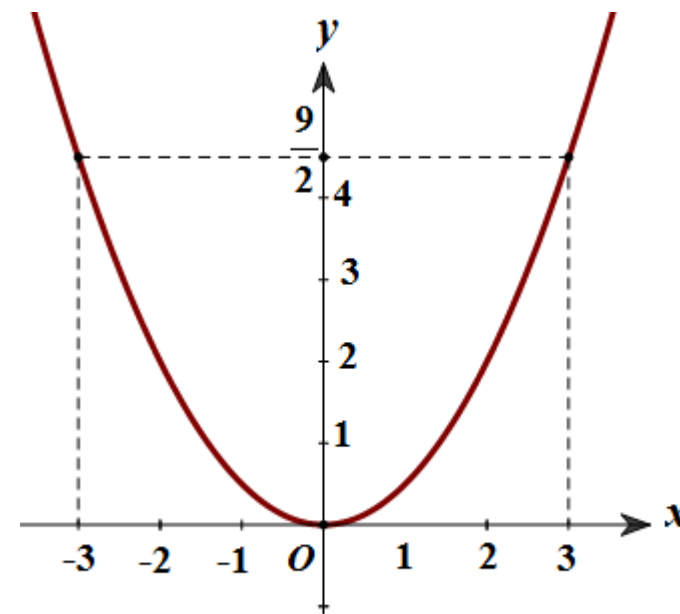
LỜI GIẢI :

a. Các điểm thuộc đồ thị hàm số có tọa độ là $(-2;2)$, $(0;0)$, $(2;2)$

Các điểm không thuộc đồ thị : $(0;1)$, $(1;1)$

b. Quan sát đồ thị, ta có : $f(3) = \frac{9}{2}$

Tọa độ những điểm thuộc đồ thị có tung độ bằng $\frac{9}{2}$ là $(-3; \frac{9}{2})$, $(3; \frac{9}{2})$

Hình 3

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

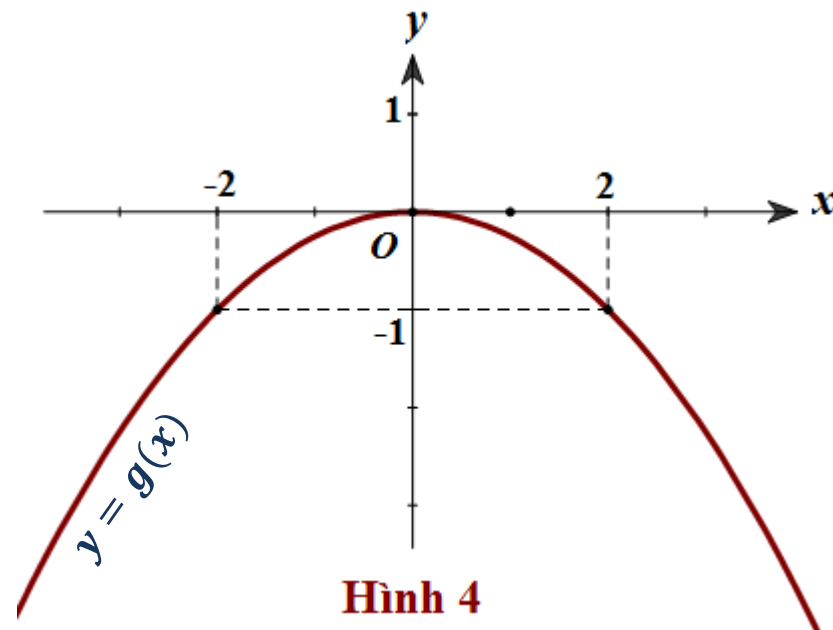
Dựa vào Hình 4, xác định :
 $g(-2)$; $g(0)$; $g(2)$

LỜI GIẢI :

Từ đồ thị ta có : $x = -2$ $g(-2) = -1$

$x = 0$ $g(0) = 0$

$x = 2$ $g(2) = -1$

II. ĐỒ THỊ CỦA HÀM SỐ

Cho đồ thị hàm số $y = f(x)$ như Hình 5

a. Xác định tọa độ các giao điểm của đồ thị đó với hai trục tọa độ.

b. Hàm số $y = f(x)$ được xác định bởi công thức nào?

LỜI GIẢI:

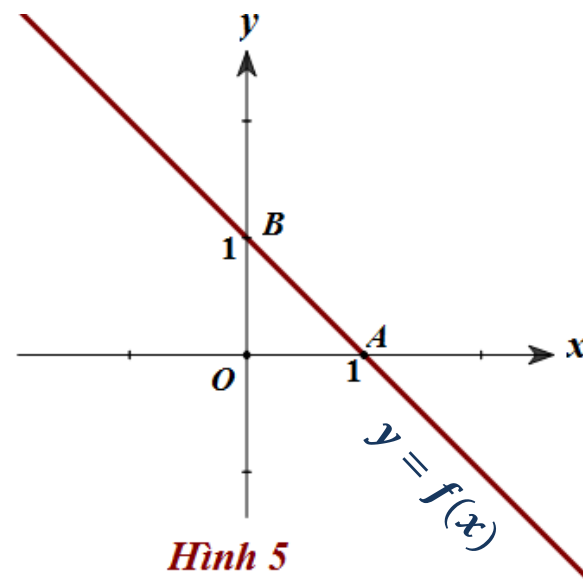
a. Tọa độ giao điểm của đồ thị với trục hoành là **(1;0)**, với trục tung là **(0;1)**

b. Vì đồ thị hàm số $y = f(x)$ là đường thẳng cắt cả hai trục tọa độ nên hàm số đó là hàm bậc nhất : $y = ax + b$ ($a \neq 0$)

Giao điểm của đồ thị và Oy là (0;b) nên $b = 1$

Giao điểm của đồ thị và Ox là $(-\frac{1}{a}; 0)$ nên $-\frac{1}{a} = 1$, vậy $a = -1$

Vậy : **$y = f(x) = -x + 1$**

Hình 5